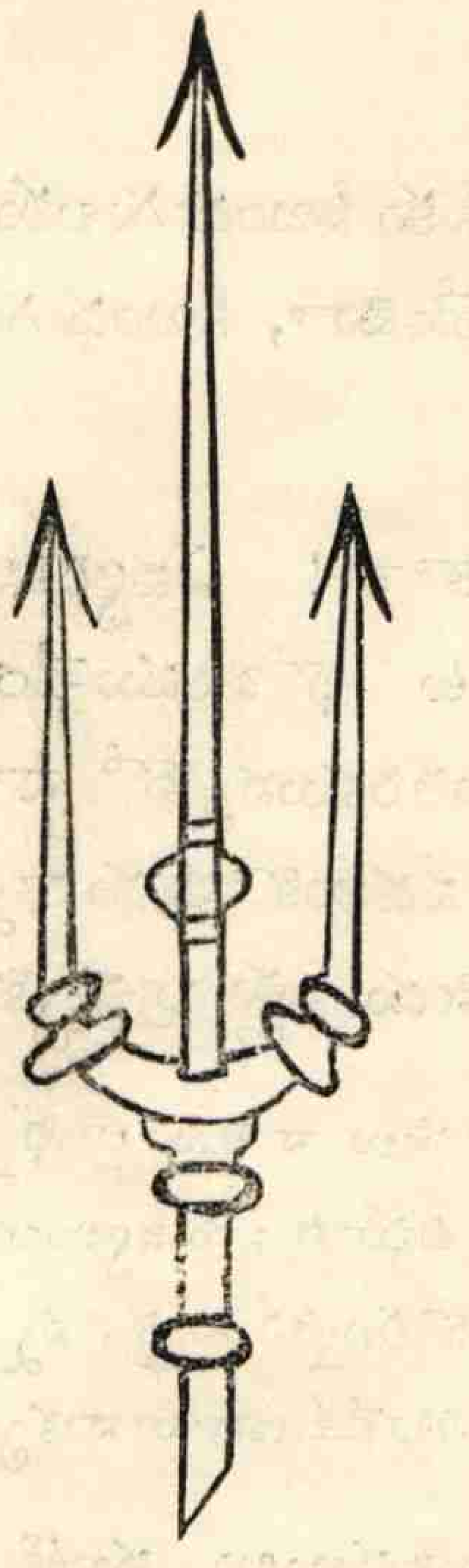

త్రిశూలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

★

సప్తమాంకము.

(ప్రవేశము. జగదేవుఁడు, త్రిపురాంతకభట్టు, బ్రాహ్మణులు.)

త్రిపు:—జగదేవా! నీవు భోజనమునకుఁ బిలిచిన చో బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే రాఁడు; వీరశైవు లందఱును వత్తురు. వారి పంక్తిని గూర్చుండి బ్రాహ్మణు లందఱును భోజనము చేయరు.

జగ:— నేను బసవేశ్వరు నొక్కనినే భోజనమునకుఁ బిలుతును. ఆయనపంక్తిని గూర్చుండి భోజనము చేయుటకు బ్రాహ్మణుల కేమైన నభ్యంతర మున్నదా?

బ్రా:—బసవనిపంక్తిని భోజనము చేయుటకు బ్రాహ్మణుల కెవ్వరికి నభ్యంతరము లేదు. బసవఁడు జన్మచేత బ్రాహ్మణుఁడు, మహాభక్తుడు, సత్యశమదమాది సద్గుణసంశోభితుఁడు. ఆయన బ్రాహ్మణ్యము వదలి పెట్టినను బ్రాహ్మణుఁడే. కాని మీరు భోజనమునకుఁ బిలిచినచో నాయన యొక్కఁడే రాఁడు శివభక్తు లందఱును దప్పకుండ వెంటఁ దెచ్చును.

జగ:— బసవేశ్వరునియనుయాయులలోఁ జాల మంది శమదమాది గుణసంపత్తికల భక్తు లున్నారు. వారు వచ్చినచో.

బ్రా:—దండనాయకా! వారిలో శమదమాదులగు నాత్మగుణములు కలవా రున్నను గులముచేత బ్రాహ్మణులు కారు. చాకలులు, మంగలులు భక్తులైన చోఁ గావచ్చును. వారు గణాచారులవంటివారు. వారిని మేము గౌరవింతుము. వారితోఁ గలసి భోజనము చేయము. వారు మహాభక్తులని తోఁచినచో వారిపాదసేవ చేయుదుము. వారిచేతినీరు త్రాగము.

జగ:—అయ్యా! వారియొద్ద మనకంటె నెక్కువశక్తులు నెక్కువశీలము నుండఁగా వారితో మన మేల కలసి భోజనము చేయరాదు?

త్రిపు:— జగదేవా! బిజ్జలుఁడు మనకు రాజు. మనమందఱ మాయనబంటులము. ఆయనను మహారాజా యని పిలుతుము. ఆయన యన్నచో మనకు భక్తి. కాని యాయనతోఁ గలసి మనము భోజనము చేయము.

జగ:—ఒకపని చేయుదము. బ్రాహ్మణు లందఱు ముందు భోజనము చేయవచ్చును. తరువాత బసవాదులను బిలిచి భోజనము పెట్టుదము.

త్రిపు:— అట్లయినచో బసవన్నకుఁ గోపము రావచ్చును. దేవతానైవేద్యాదికములు మున్నుజరిపి బసవనిపంక్తి నారగించుట కిష్టములేని బ్రాహ్మణులను ముందారగింపించి తరువాత మనము కొందఱము బసవనితోఁ గలసి భుజింతము.

జగ:—అయినచో నేను బసవామాత్యుని బిలిచి వచ్చెదను. మీరు పోయి దేవతార్చనాదులు ముందు జరిపింపుఁడు.

(త్రిపురాంతకభట్టును బ్రాహ్మణులును నిష్క్రమింతురు).

జగ:—నే నిటు కర్మసిద్ధాంతమును వదలలేకున్నాను, అటు శివభక్తిని బరిత్యజింప లేకున్నాను. బసవా! నేను నీకు భక్తుఁడను. తర్కముచేత నెంత యాలోచించినను గర్మసిద్ధాంతమే ధ్రువపడుచున్నది. వర్ణాశ్రమాచారధర్మములే పరమ విశ్వాస్యములుగా నున్నవి. కాని——

సీ. బసవనిమనసులో భావించినంతనే మైకమ్ముచే నొడల్ మఱచిపోదు
దీక్షతో బసవని వీక్షించినంత నే గలపరించిన యొడల్ పులకరింతు
బసవనిస్తోత్రముల్ పాడినయంతనే తలఁగని ప్రేమచేఁ దాండవింతు
బసవనిపేరు విన్పడినంతనే చిట్టి బసవనికోసమై దెసలు చూతు

బసవదేవుఁ డొకఁడె ప్రాణలింగము బస
వండె సంగమయ్య భక్తిప్రోవు
బసవ బసవ యన్న పాపౌఘ మెంతయుఁ
బుచ్చుకాయవోలె విచ్చిపోవు.

నే నీకర్మభక్తి సిద్ధాంతముల మధ్య గతాగతకారియైన యుయ్యెలవలె నూఁగుచున్నాను. ఇదిగో బసవామాత్యుని గృహము బసవని నాకనుల పండువుగాఁ జూచెదను. కాని యాయనను జూచినంతనే తోడి యమాత్యుఁ డనిపించుటయే వింతగా నున్నది. నా యాత్మ దేహసంసర్గమునందుఁ జిక్కువడి యీవిభేదపుఁ ద్రాళ్లు ద్రెంచుకొన లేకున్నది.

(తెర యెత్తఁగా బసవేశ్వరుఁడు ప్రవేశించును.)

బస:—జగదేవా! రమ్ము! ఏదో పనిమీఁద వచ్చిన ట్లున్నది.

జగ:—అమాత్యశేఖరా! నేఁడు నా కుమార్తె వివాహము. తమరు మాయింటికి భోజనమునకు రావలయును. మీరు వచ్చినచో నా యిల్లు పవిత్రము కాఁగలదు. నాజన్మ కృతార్థమగును. నాయందుఁ బరమశివునకు దయకలుగును.

బస:—జగదేవా! నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు. నేను గులము లేనివాడను. నేను శివుఁడను. నీవు భవుఁడవు నీ యింటఁగుడుచుటకు నా కభ్యంతరములేదు గాని నాకు నీ యింట భోజన మిడుటకు నీకు నీబంధుగులకు నభ్యంతర ముండవచ్చును. నీమాట యేమో, నీబంధుగులకుఁ దప్పకుండ నడ్డంకి యుండును.

జగ:—వృషభావతారా! ఎవ్వరికిని నభ్యంతరములేదు. నీవు నాయింట భోజనముచేయుటకు నా బంధుగులలో నెవరి కభ్యంతరమున్నదో వారందఱితో నా బంధుత్వ మీనాఁడు వదలుకొనుచున్నాను. నీవు నాయింటికి వచ్చి యుద్ధరింపుఁడు నీళ్లు పుచ్చుకొంటివా.

నా పితరుల్ సన్మాప్రముఖ నాథులు నా తనువెల్ల భక్తిప్రో
నై పరమేశ లాంఛన మహాసు విభూతి సముజ్జ్వలంబునా
నా పతిప్రీవ నా మనసునన్ దొలిబత్తిని గుత్తగొన్న తం
డ్రీ! పరమంపు జాలిఁ గనవే నిటలేక్షణవాహనాకృతీ!

బసవా! నీ పాదాంబుజమ్ములు ముట్టి ప్రార్థించుచున్నాను. నీవు నాయింటికి రాక తప్పదు.

బస:—దండనాయకా! ఇదుఁ జాలచిక్కులున్నవి. విచారించుకొనుము. నీయింటికి వచ్చినచో నే నొక్కడను రాను. నాతో మడివాలుమాచయ్య వచ్చును. శివనాగుమయ్య వచ్చును. బడగరబ్రహ్మయ్య వచ్చును. ఇందులో నెవ్వరును బుట్టుకచేతఁగూడ బ్రాహ్మణులు కారుగదా! వారంద అపరశివులు. వీసమైన దోసమునైరించువారు కాదు, క్రుద్ధులై లయకాలరుద్రులవలె మండిపోదురు. జగదేవా! మనమైత్రి మైత్రిగా నుండనిమ్ము. నాయందు నీకు ప్రేమ యున్నచో దానిని ప్రేమగానుండనిమ్ము. నీవు శివభక్తుడవై లింగవంతుఁడవైనచో నీవు పిలువవచ్చును. నేనురావచ్చును. మనది యంగాంగి సంబంధము గాదు.

జగ:—బసవా! నేను లింగవంతుఁడను గాకపోయినను నీభక్తుఁడనే యగుదును. నీ శివభక్తుల కొఱకు నీకొఱకు నేదైనఁ జేయుదును. నీ కత్తితో నాహృదయమును దెఱచిచూడుము. అందు బసవేశ్వరుఁడు ప్రతిష్ఠింపఁబడి యున్నాఁడు. నీవు రాకతప్పదు. నీవురాకపోతివేని శివభక్తులమీఁద నొట్టిడుచున్నాను.

నీవురావేని బసవ! నిర్ణిద్రభావ
సంగయుత! మడివాలు మాచయ్యతోడు.
నీవురావేని బసవ! మనీషిలోక
మహితనుతిపాత్ర శివనాగుమయ్యతోడు.

బస:—జగదేవా! జగదేవ! ఎంతయూన పెట్టితివి? వచ్చెదను, వచ్చెదను, పొమ్ము. భోజనము వేళకు మఱల వచ్చి పిలువుము. నే నింతలో సిద్ధముగా నుండెదను.

జగ:—ప్రభూ! నేను కృతార్థుఁడనైతిని. రెండు గడియలలో మఱల తిరిగివత్తును.

శివుఁడు నాగృహవీథి వెంచేయఁ గలఁడు
హరుఁడు నాయింటిముంగిట నాడఁగలఁడు
మూర్తిమంతుఁడు బసవఁడు మ్రొగ్గఁగలఁడు
నాగృహాంగణగతతోరణముల యందు.

(నిష్క్రమించును.)

బస:—పురాతయ్యా! పురాతయ్యా! నీవు పోయి మడివాలు మాచయ్యను, శివనాగుమయ్యను, బడగర బ్రహ్మయ్యను, కదరిరెమ్మయ్యను, గోడలమల్లయ్యను బిలుచుకొనిరమ్ము. నేడు జగదేవునియింట విందారగింప వలయునఁట. మిమ్మందఱను బసవఁడు రమ్మనుచుండెనని చెప్పుము.

పురాతయ్య:—(ప్రవేశించి) భోజనమున కెక్కడికి జగదేవునియింటికా! నేను బిలుచుకొనిరాను.

బస:—ఎందుచేతనయ్యా!

పురా:—ఎందుచేతనా? అతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు; దైవములు కానివారిని దైవము లని పూజించువాఁడు. వారు వారిదేవతలకు నివేదన చేసిన యుచ్ఛిష్టము ప్రాణలింగమున కారగింపఁబెట్టెదవా ?

బస:—అతఁ డట్లేల చేయును?

పురా:—అట్లేల చేయును? బ్రాహ్మణుఁడు గనుక చేయును. జగదేవునకు నీమీఁద భక్తియున్నది గాని శివభక్తులమీఁద లేదు.

బస:—పురాతయ్యా! అతనికి శివభక్తులమీఁదఁ గూడ భక్తి కలదు. మాచయ్య మీఁద శివనాగురుయ్య మీఁద నొట్టుపెట్టినవానికి శివభక్తులమీఁద భక్తిలేదా?

పురా:—మాచయ్యమీఁద, శివనాగుమయ్య మీఁదను గలదు. అందఱు శివభక్తులమీఁద లేదు. అతఁడు నేఁడు మీ ప్రాణలింగములకుచ్ఛిష్టము నైవేద్య మిప్పింపఁ బోవుచున్నాఁడు.

బస:—పురాతయ్యా! జగదేవుని నీవెఱుఁగవు. అతఁడు నన్నురమ్మని పిలిచినప్పుడు నీవు లేవు. ఉన్నచో నీ కాతనిభక్తి తెలిసెడిది.

పురా:—అతనిభక్తి నాకు నిన్నుఁ బిలువరాక ముందే తెలిసినది.

బస:—పురాతయ్యా! నీవు పొరపాటు పడుచుంటివి.

పురా:—నా చెవులతో విన్నమాటలలో నేమి పొరపాటుండును?

బస:—ఏమి వింటివి? అవి యెవరన్నమాటలు?

పురా:—జగదేవుఁడును మఱికొందఱు బ్రాహ్మణులును గలసి యాలోచించుచుండిరి. ముందర బ్రాహ్మణులు దేవతానివేదన చేసి యారగింతురఁట. తరువాత మీ పంక్తిని గూర్చుండి యారగించుట కభ్యంతరము లేనివారు మీతోఁ గలసి యారగింతురఁట.

బస:—నీ వెప్పుడు వింటివి?

పురా:—జగదేవుఁ డిచ్చటికి రాకముందే వా రనుకొనుచున్న మాటలు వింటిని.

బస:—జగదేవుఁడు న న్నవమానించుటకా యీ పిలిచినది?

పురా:—కాదు, కాదు. జగదేవునకు మీ యందు మహాభక్తి కలదు. మీ రెట్లయినను దన యింట భోజనము చేసినఁ జాలునని యాయన యూహ. కాని యితరబ్రాహ్మణుల కది యసహిష్ణువుగా నుండకుండుట కిది యిట్లు చేసినాఁడు.

బస:—ఈ మాటలు నీవు నీచెవులార వింటివా?

పురా:—విన్నాను.

బస:—చీ! నేను జగదేవునియింటికిఁ బోను. నీవు పోయి మాచయ్యను బడగర బ్రహ్మయ్యను బిలుచుకొని రమ్ము.

(పురాతయ్య నిష్క్రమించును.)

జగ:—ప్రవేశించి బసవేశ్వరా! అంతయు సిద్ధముగా నున్నది. మీ రింక బయలుదేరి వచ్చుటయే యాలస్యము.

బస:—జగదేవా! బ్రాహ్మణు లందఱు మాతోఁ గలసి భోజనము చేయుదురా?

జగ:—అందఱును జేయరు. కొందఱే చేయుదురు.

బస:—తక్కిన వారు మనభోజనము లైన తరువాతఁ జేయుదురా?

జగ:—కాదు. వా రిదివఱకే చేసిరి.

బస:—అయినచో వారు దేవతానివేదనములు చేసిరికదా! ఆయుచ్ఛిష్టము మాప్రాణలింగములకు నైవేద్యము పెట్టుమందువా?

(మాచయ్యయు బ్రహ్మయ్యయు బ్రవేశింతురు.)

జగ:—బసవేశ్వరా! మీ కట్లుచ్ఛిష్టము పెట్టింతునా? వేఱేవంట చేయించితిని.

బస:—జగదేవా! నీవు ముందు బ్రాహ్మణుల కారగింపించి తరువాత మమ్ముఁ బిలుచుటకు, నాతోఁ దరువాత మీరుకొందఱు కలసిభుజించుటకు నీవుపన్ని వచ్చితివా, లేదా?

జగ:—బసవేశ్వరా! నిజము చెప్పుచున్నాను వినుము. నీవు నాయింట నారగించుటయే నాకోర్కి. తక్కినవానితో నాకుఁ బనిలేదు.

బస:—ఛీఛీ! నీమొగముచూడను. పురాతయ్యా! నడుమ తెరపట్టించుము. ఈభవిమొగము నేఁ జూడఁజాలను.

(బ్రహ్మయ్యయుఁ బురాతయ్యయుఁ దెర యడ్డము పట్టుదురు.)

బస:—

ముల్లోకనాథుని ముట్టి కొల్చియును గల్లరిలోకుల కుశలించఁదగునె
హరునకు మజ్జనం బార్చుచేతులను నరకవిప్రులకాళ్లు సరికడ్గఁ దగునె
శివపాదజలములు శిరమునఁదాల్చి భవులకాళ్లులనీళ్లు పైనల్కఁ దగునె
శ్రీమహాదేవుఁబూజించుచేతులను నామాలకుక్కల నర్చింపఁదగునె
కర్మచండాలురఁగలసికుడ్చుటయుఁ గర్మంబుగుడుచుటకాదెయట్లయిన
కటకటశుద్ధ నిష్కలభక్తి ముక్తి జరభుల కదియేల సమకూడుఁ జెపుమ.

దర్శనాదపి పాపదా యన్నట్లు భవుల సంపర్క భోజనాసనదానములు భక్తులకుఁ బనికిరావు. పొమ్ము పొమ్ము.

జగ:—బసవేశ్వరా! అనుగ్రహింపు మనుగ్రహింపుము. నేనుగర్మబద్ధుఁడనైతిని, కష్టుఁడనైతిని, దుర్మదోపేతుఁడనైతిని, దుష్కృతాలయుఁ డనైతిని. దీనికింకఁ బ్రాయశ్చిత్తమేదియులేదు. మాచయ్యా! నీకు నమస్కారము. బ్రహ్మయ్యా! నీకువందనములు. పురాతయ్యా! నీకుమోడ్పుఁగేలు. ఇతర భక్తులారా! మీకు నాప్రణామములు. బసవేశ్వరుఁడు నాయింట నారగించునన్న సంతోషములో నీయపచారము నాకు గోచరింపలేదు. వేఱువంట యైనను ముందు బ్రాహ్మణుల నారగింపించుట నాదేదోషము. బసవా! ఈపాపమునకు నిష్కృతి యేమో చెప్పుము. (కత్తి దూసి) బసవా! ఈపాపమునకు నాప్రాణములతో బ్రాయశ్చిత్తము చేసికొనెదను మీయాజ్ఞయిండు. నాతల తరిగి మీపాదములయందుంచు చున్నాఁడను.

బస:—(తెరలాగి) జగదేవా, సాహసమువలదు. నీవు నిజముగాఁ బ్రాయశ్చిత్తమును వాంఛించెదవేని నది నీశిరముతోఁ గాదు. శివద్రోహులశిరములతో నా ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలయును. అట్లు వాగ్దానమిమ్ము.

జగ:— ఇదిగో, కత్తి ముట్టి ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను.

బస:—ఇంకఁ గొలఁది దినములలోఁ గల్యాణకటకమున శివద్రోహము పుట్టఁగలదు. నీవా ద్రోహిశిరస్సు దోలఁగించెదవేని శివుఁడు నీకుఁ బ్రసన్నుఁడగును.

జగ:—తప్పకుండఁ జేసెదను.

బస:—శివద్రోహము పుట్టినపుడు నేను నిన్నడిగెదను. ఆద్రోహియెవఁడైనను నీవు చంపవలసియుండును.

జగ:—ఎవఁడైనను జంపెదను.

బస:—నీకుమారుఁడైనచోఁ జంపెదవా?

జగ:—తండ్రి యైనను సరే, కుమారుఁడైనను సరే, చంపెదను.

బస:—నీగురువైనను జంపెదవా?

జగ:—గురువైననుసరే, నాదైవమైనను సరే చంపెదను.

బస:—నీరాజైనను జంపెదవా?

జగ:—రాజైనను సరే, రాజాధిరాజైనను సరే చంపెదను.

బస:—జగదేవా! మాట తిరిగిపోరాదు. ఈనిర్ణయమున కీశానుఁడు, ప్రమథగణములు సాక్షులు.

జగ:—ఈనిర్ణయమున కీశానుఁడు, ప్రమథ గణములు సాక్షులు.

బస:—ఈనిర్ణయమునకు మాచయ్యయు, బ్రహ్మయ్యయు సాక్షులు.

జగ:—ఈనిర్ణయమునకుమాచయ్యయు, బ్రహ్మయ్యయు సాక్షులు.

బస:—ఈనిర్ణయమునకు నీవు తిరిగిపోయినచో శివభక్తులు నీప్రాణములు గొందురు.

జగ:—ఈనిర్ణయమునకు నేను దిరిగిపోయినచో శివభక్తులకు మున్నె నేనే నా ప్రాణములు తీసికొందును.

బస:— పురాతయ్యా! ఈమహాద్రోహికంటకచ్ఛేదమహాకార్యారంభమునకు జగదేవునకు వీరతాంబూల మిప్పింపుము.

(పురాతయ్య తాంబూలము తెచ్చియిచ్చును.)

జగ:—

సాంబుండుఁ ప్రమథుల్ గణేశ్వరుఁడు నా సాక్ష్యంబు బ్రహ్మయ్య సా
క్ష్యంబౌ మాచయ సాక్ష్యమా బసవఁడే సాక్ష్యంబు నిక్కంబుగాఁ
దాంబూలంబు గ్రహించితిఁ శివదురంత ద్రోహికంఠాద్రిర
క్తంబుఁ దాఁ జవిచూడఁ జేసెదనుమత్ఖడ్గాహిజిహ్వాగ్రముఁన్.

(తాంబూలము గ్రహించును.)

బస:—జగదేవా!, ఇంక నీవు పోవచ్చును.

జగ:—నీవు నా యింటికి భోజనమునకు రావలయును.

బస:—ఒక పూట భోజనమున కొఱకు శివద్రోహి కంఠము వెలపెట్టెదవా?

జగ:—బసవేశ్వరా! వాఁడు వట్టి శివద్రోహి కాకపోవచ్చును. ఎవడో, నా పుత్రుడో, నా గురువో, నా రాజో.

బస:—జగదేవా! ఒక పూట భోజనమునకు నీ ప్రాణము వెలకట్టితివి.

జగ:—బసవా! నాయొక్క ప్రాణమేకాదు; నా గౌరవము, నా భక్తి, నా జన్మలోని పరమార్థ మంతయు వెలకట్టితిని.

బస:—నే నింత యూహింపలేదు.

జగ:—నే నంతయు నూహించియే ప్రతిజ్ఞకైకొంటిని.

బస:—శివద్రోహభయముచేత నిట్లు చేయించితిని.

జగ:—బసవఁడు నాయింట నారగించునని నే నిట్లు చేసితిని.

బస:—శివద్రోహమేమైనను సరే. నీమాటనీవు తీసికొనుము.

జగ:—శివద్రోహ విషయముకాదు. నామాట యిచ్చినతరువాత మరలఁ దీసికోను.

బస:—ఇంక భోజనమేమి రుచించును?

జగ:—బసవా! నీకా? నాకా?

బస:—నాకు శివద్రోహివధయే ముఖ్యము.

జగ:—నాకు బసవఁడు నా యింట భోజనము చేయుట ముఖ్యము. నా కిపుడు భోజనము మిక్కిలియు రుచించును.

గీ. ఇదివఱకు వట్టి భక్తుఁడై యెలమిఁగాఁడు
నై బసవఁ డేఁగుదెంచి తా నారగించు
నిపుడు నా ప్రాణలింగమై యీ మదీయ
మఖిల జన్మతత్వార్థమై యారగించు.
ఇదివఱకు వట్టి బసవఁడై యేఁగుదెంచు
నిదివఱకమాత్యుఁడైమాత్ర యేఁగుదెంచు
నిపుడు నా ప్రాణలింగమై యేఁగుదెంచు
నిపుడు శివపరతత్వమై యేఁగుదెంచు.

బస:—జగదేవా! బాహిరలింగధారణమునందు నేను మిక్కిలి విశ్వాసిని. నీవు న న్నావిశ్వాసమునుండి కదలించుచున్నావు.

జగ:—గురూ! బసవేశ్వరా!

ఏతేరవయ్యా నందీశ్వరస్వచ్ఛావతార జగత్త్రియాధార వీర!
అరుదెంచవయ్యా శివానందచిత్కళాసార మహాకృపాసార వీర!
వేంచేయవయ్యా విఖ్యాతశివతత్వపార! సుభక్తిసంభార! వీర!
విచ్చేయుమయ్యా సంపచ్ఛ్రయప్రారంభకార! ఋతాధ్వప్రకార! వీర!
నడచిరావయ్యా! బసవయ్యా! నాథనాథ!
కదలిరావయ్యా బసవయ్యా గరళకంఠ

యంటిరా యయ్య బసవయ్య! యాభవమూర్తి
తోడరా వయ్య శివమత ద్రోహిచంప!

బస:— జగదేవా! నీవు పదమా! నేను వెనుక వచ్చుచుంటిని.

జగ:— రా! రా!

పరిక్రమించును. వెనుక తెరపడి బసవాదులు తిరోహితులగుదురు.

జగ:— ఓహో! ఇదియేమిటి? నేత్రములయెదుట సాక్షాత్కరించుచున్నది. మొట్టమొదట సర్వము నీలాకాశముగాఁ గనిపించి క్రమక్రమముగా మూఁడుకొసల తోడిబల్లెము నేత్రములకుఁ గనిపించుచున్నది. కైలాసశిఖరము వెనుక నీ ముమ్మొనవాలు,

గీ. నడుమ నీతమండలమ్ము నాయెడను గించి
దరుణ మండల మాపైని శ్యామలోగ్ర
మండలను మూఁడుగాఁదోఁచి మంచుఁగొండ
స్వచ్ఛశిఖరమ్ము వెన్కసాక్షాత్కరించు.

ప్రత్యంతధాత్రి యంతయు నల్లనై శిఖర మాకాశపథమునఁ బెరుగుకొలఁది క్రమక్రమముగ నలుపు విరిగి తెల్లనై శిఖరోర్ధ్వభాగము క్షీరపాథోధి తరంగడిండీర శకలమువోలె గొగ్గిగొగ్గియై కనిపించుచున్నది. ఈనీలాకాశము నీత్రిశూలముయొక్క యర్థ మేమి? త్రిశూలము పరమేశ్వరుని సంహారచిహ్నము. ఓహో నేను సంహారణాయుధమునైతిని. త్రిశూలాంశ నాలోఁ జొచ్చుచున్నది. ఈబరువు నేను బట్టలేను. కాదు, కాదు, బసవేశ్వరుఁడు నాయింటికి విందారగింపవచ్చుచున్నాఁడు. ఏఁడీ! బసవేశ్వరుఁడు. నేను తొందరగా నడచితిని కాఁబోలు. వారు వెనుక పడినారు.

(మరల తెరయెత్తఁగా బసవేశ్వరాదులు కనిపింతురు.)

జగ:— బసవేశ్వరా! మఱికొంచెము తొందరగా రెండడుగులు వేయవలయును. పదార్థములు చల్లారిపోవునేమో! రుచితప్పిపోవునేమో! రా! రా! నాగృహదేహళియందు ముత్తయిదువలారతులతో నెదురు చూచుచున్నారు. నీదర్శనమైనంతనే మంగళవాద్యములు ప్రయోగించుటకు వాద్యకులు ప్రతిలిప్తను నిరీక్షించుచున్నారు. బ్రాహ్మణులు నీకై వేదఘోషలతో నీవడుగుపెట్టునిముసమునకు స్వరితము ప్రయోగించుటకు శబ్దమయలోకమును జాగ్రత్తతోఁ బరీక్షించుచున్నారు. రా! బసవా! రా!

[తెర]

అష్టమాంకము

[ప్రవేశము : అల్లయ్య మధుపయ్యలు.]

అల్లయ్య:— మధుపయ్యా! రాజు మన్నెందుకు పిలిపించాడంటావు?

మధు:— ఆరోజున మనం బసవయ్యయింటికి భోజనానికి పోతూ రాజదివాణం ముందరగా రాజునేవో కొన్నిమాట లన్నాం. ఆయన వెళుతూ, పోయేవాళ్లందరినీ చూస్తూనేవున్నాడు. మనమాటలు వినుంటాడేమో అనుకున్నాను.

అల్ల:— అపుడు మన మేమన్నామంటావు?

మధు:— ఏమన్నాం? చాలా అన్నాం. మాకు బసవడే దేవుడుగాని బిజ్జలుడి లెఖ్ఖేమి టన్నాం.

అల్ల:— నే నామాట లనలేదు.

మధు:— నీ వామాట లనలేదేమో కాని రాజును కావలిస్తే చంపేస్తా నన్నావు.

అల్ల:— మధుపయ్యా! అబద్ధాలు చెప్పకు. కొంపముంచి యెవరైనా వింటారేమో? బిజ్జలుడంటే నాకు చాలా గౌరవం; భక్తీన్నీ.

మధు:— నాకుమాత్రం లేదా భక్తి గౌరవమున్నూ. ఆరోజున ఉత్సాహంలో అన్నాముగాని.

అల్ల:— ఆమాటలు రాజు విన్నా డంటావా? వినియుండడు.

మధు:— విన్నాడనే నా అనుమానం! అయినా తినబోతూ రుచు లెందుకు? అక్కడికే వెళుతున్నాంగా. విన్నాడో లేదో నిమిషంలో తెలుస్తుంది.

అల్ల:— వింటే ప్రాణంమీదికి వస్తుందిగదా!

మధు:— రా జేమి చేస్తాడు?

అల్ల:— ఏంచేస్తాడేమిటి? రాజు ఏం చెయ్యలేడు? తల నరికిస్తాడు. చాలునా?

మధు:— తల నరికిస్తే నష్టమేముందీ. నిమిషంలో చస్తాం. వెంటనే శివసన్నిధానానికి పోతాం.

అల్ల:— కాదు. తల నరికించకుండా యేదో బాధపెడతాడు. ఉదాహరణకి - కళ్లు పీకిస్తాడనుకో, దాంతో యెంత బాధపడాలి?

మఘు:—ఓయీ అల్లయ్యా! బసవణ్ణి దాటి రాజు యేమీ చెయ్యలేడు. బసవడంటే రాజుకు చాలా భయం. మనం బసవడి పరివారంలోవాళ్లం. మనమీద చెయ్యవేసి రాజు బతుకుతాడా? రాజుదగ్గిరికి పోదాం పద.

అల్ల:—బసవడూ రాజూ మాట్లాడుతున్నారట గదా! బసవడక్కడేవున్నాడు గనుక భయంలేదు.

(నిష్క్రమింతురు.)

[ఇది విష్కంభము.]

[తరువాత బిజ్జలుఁడును బసవామాత్యుఁడును ప్రవేశింతురు.]

బిజ్జ:—బసవా! ఇంక నీచేతఁ గాదన్నమాట నేను వినను. హనుమకొండ సైన్యమును గెలిపించి తీరవలయును. ఇది నీ చేతిలోని పని. హనుమకొండ సైనికులమీఁద మహామారిని బ్రయోగింపుము. మీకాలభైరవుని బంపి వారిసైన్యములను విఱువఁబోడిపింపుము. మఱల సైన్యములు సిద్ధము చేసితిని. ఈసారి బిజ్జదేవునే యుద్ధమునకుఁ బంపుచున్నాను. వెళ్లినచో నీవుకూడ వెళ్లుము.

బస:—రాజా! వెళ్లుటకు నా కేమియు నభ్యంతరము లేదు. నేను వారిమీఁదికి మహామారిని బ్రయోగింపఁజాలను. నేను భూతవైద్యుఁడనుగాదు. శాక్తేయుఁడను గాను.

బిజ్జ:—భూతవైద్యుఁ డొకరిద్దఱిమీఁదనే ప్రయోగము చేయఁగలఁడు. శాక్తేయుఁ డొకకొంప కొంప నాశనము చేయవచ్చును. నీవట్లు కాదు. ఒక్కపెట్టు ముప్పదివేలమంది చేత విషము త్రాగింపఁగలవు, వారిని చావకుండను జేయఁగలవు; చంపనుగలవు.

బస.—రాజా! ఈపని నాచేతఁగాదు.

బిజ్జ:—నీచేతఁగాదా! కాదా! నీవు శివభక్తుఁడవుకాదా? గరళము త్రాగలేదా? నీవు చేసినయద్భుతకార్యము లన్నియు నెట్లుచేసితివి? ఆకార్యములు చేయుటకు నీకున్నశక్తి యీపనులుచేయుట కేల లేదు? బసవా! ద్రోహచింత మానుము. నేను సామ్రాజ్య మేలుట నీకిష్టములేదా? నేను జక్రవర్తినైనచో నీవు సామ్రాజ్యమునకంతయు మహామాత్యుడవు కావా. బసవా? నీకంత యాశకలదేని—సగముధాత్రియంతయు నీవు తీసికొనుము. మిగిలినసగమే నాకిమ్ము.

బస:—రాజా! నాచేతఁగానిపనికి నన్నందు కిబ్బంది పెట్టెదవు?

బిజ్జ:—బసవా! రాజ్యమంతయు నీవే యేలుము. పేరునకుమాత్రము నన్ను సార్వభౌముఁడని యనుము.

బస:—బిజ్జలా! కొన్ని సమయములయందు శివుఁడు నన్ను రక్షించుట నాకొంపమీఁదకుఁ దెచ్చినది. నా కీయమాత్యపద మక్కఱలేదు. నాదారిని నన్నుఁ బోనిమ్ము.

బిజ్జ:—బసవా! నామాటలధోరణినిబట్టి నీవు నన్ను దురాశాపరుఁ డనుకొనుచున్నావు. నేను దురాశాపరుఁడనుగాను. ఈధాత్రియంతయు నొక్కగొడుగు క్రిందికి వచ్చుటయే నాయుద్దేశము. నీవు సర్వభారతదేశము నొక్కగొడుగుక్రిందికిఁ దెమ్ము. నన్నుఁజంపి నీయిష్టము వచ్చినవానికిఁ బట్టము కట్టుము. ఉత్తరహిందూస్థానమున మొగలులదాడు లెక్కువగుచున్నవి. వారు క్రమక్రమముగా దక్షిణాపథము నొత్తుకొనివత్తురు. నీవంటి మహాపురుషుఁడు మరల జన్మింపఁడు. నీమాట కెదురాడలేక శివుఁడే దైనను జేయును. బసవా! నీవు వట్టి బికారి శివభక్తుఁడవైనచో నిన్ను నేనడుగను. నీవు మహామాత్యుఁడవు. నీతిబుద్ధితో నాలోచింపుము. ఇక్కడ మనరాజ్యము. హనుమకొండలోఁ బ్రోలరాజురాజ్యము. ఆపైని నోద్రులది. ద్వారసముద్రమున హోయసాలులు. దేవగిరిలో యాదవులు. దక్షిణమునఁ జోళపాండ్యులు. కనిన మొక్కదక్షిణాపథమంతయు నొక్కగొడుగుక్రిందికిఁ దెమ్ము. శైవమో, వైష్ణవమో, బ్రాహ్మణ్యమో, యీగడ్డమీఁదఁ బుట్టినవారిచేత నీయిలయెల్ల నేలింపుము. ఇట్లు ముభావము వహింపరాదు. నీవు బదులు చెప్పుము.

(బసవఁడు నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—ఎవఁడురా? అక్కడ?

దౌవారికుఁడు. (ప్రవేశించి) ప్రభూ! ఆజ్ఞ.

బిజ్జ:—అల్లయ్యమధుపయ్యలు వచ్చిరా?

దౌవా:—వచ్చి సిద్ధముగానున్నారు మహాప్రభూ!

బిజ్జ:—లోనికిఁ దీసికొనిరమ్ము.

(దౌవా:—నిష్క్రమించును. అల్లయ్య, మధుపయ్యలు ప్రవేశింతురు.)

మధు:—మమ్మిరువురి నేలకో మహారాజులు పిలిపించినారఁట.

బిజ్జ:—మధుపయ్యా! నే నెక్కువా, బసవఁ డెక్కువా?

మధు:—ప్రభూ! మహారాజులు గనుక మీ రెక్కువ. మహాభక్తుఁడు గనుక బసవయ్య యెక్కువ.

బిజ్జ:—అల్లయ్యా! నీవు చెప్పుము. నీవు నన్ను గౌరవింతువా, బసవేశ్వరుని గౌరవింతువా?

అల్లు:—ప్రభూ! మహారాజులని మిమ్ము గౌరవింతను. మహాభక్తుఁడని బసవేశ్వరుని గౌరవింతును.

బిజ్జ:—అల్లయ్యా! మధుపయ్య నేర్చిన మాటలు పలుకుచుంటివి. మిమ్మిద్దఱ నడుగుచున్నాను. మీరు రాజద్రోహు లవునా, కాదా?

మధు:—మే మేమి రాజద్రోహము చేసితిమి? రాజద్రోహ మనఁగా నేమి?

బిజ్జ:—బిజ్జలునియాజ్ఞకన్న బసవేశ్వరునియాజ్ఞ నెక్కువగా మన్నించుట రాజద్రోహము.

అల్లు:—మహారాజా! ఆలెక్కను వీరశైవు లందఱును రాజద్రోహులే.

బిజ్జ:—తక్కినవారిమాట నాకుఁ దెలియదు. మీ రిద్దఱును రాజద్రోహులని నే నెఱుఁగుదును.

అల్లు:—ప్రభూ! మేము చేసిన రాజద్రోహ మేదియో మాకుఁ దెలియదు.

బిజ్జ:—నీకుఁ దెలియదా? మధుపయ్యకైనను దెలియు ననుకొందును.

మధు:—మహారాజా! ఆనాఁడు మే మనిన మాటలు ప్రభువులు విని యిట్లనుచున్నారు.

బిజ్జ:—నేను వినవలయుననియే శివభక్తు లట్లన్నారు.

మధు:—తగినశిక్షవిధించినచో ననుభవించుటకు సిద్ధముగా నున్నాము.

బిజ్జ:—ఆశిక్షమాట తరువాత. మీతో నే నొకమాట చెప్పఁబోవుచున్నాను. ఒకకార్యము సాధించిపెట్టుఁడని యడుగుచున్నాను. మీ శివభక్తులలో మీ యిద్దఱ నిట్లడుగుటకు నాకుఁ గలిగినంత వీలు మఱి యింకొకరితోఁ గలుగలేదు.

మధు:—ప్రభూ! ఆకార్య మేదియో చెప్పుఁడు. చేతనైనచోఁ దప్పకుండఁ జేసెదను.

బిజ్జ:—నాకోసము చేయనక్కఱలేదు. మీ ప్రాణములకోసమే చేయవలయును.

అల్లు:—ప్రభూ! ఆకార్యమేదియో సెలవిండు.

బిజ్జ:—అల్లయ్య మధుపయ్యలారా! బసవేశ్వరుఁడు మహాభక్తుఁడుకదా!

ఇద్దఱు:—అందుకు సందేహము లేదు.

బిజ్జ:—మాచయ్య యేనుఁగును జంపెనుగదా!

ఇద్దఱు:—చంపెను.

బిజ్జ:—అల్లొ యొకవేళ యేనుఁగులను జంపలేఁడనఁగలమా?

ఇద్దఱు:—అనలేము.

బిజ్జ:—బసవఁడు చెప్పినచో మాచయ్య యేపనియైనను జేయునుగదా!

ఇద్దఱు:—తప్పకుండఁ జేయును.

బిజ్జ:—బసవయ్య ముప్పది నలువదివేలమంది శివభక్తులచేత విషము త్రాగించెనుగదా!

ఇద్దఱు:—త్రాగించినాఁడు.

బిజ్జ:—ఇటు చూడుఁడు! బసవని దయ లేనిచో నంతమందియు విషము త్రాగి యానాఁడు చావవలసినదే.

ఇద్దఱు:—చిత్తము, చిత్తము.

బిజ్జ:—అతఁడు చంపఁదలఁచుకొన్నచో నింతమందియు బ్రదికెడువారా?

ఇద్దఱు:—బదుకరు, బ్రతుకరు.

బిజ్జ:—మధుపయ్యా! బిజ్జలుఁడు వృషభావతారము. ఆయన యిది చేయఁగలఁడు; ఇది చేయలేఁడని లేదు. మీ రిర్వురును బోయి రాజిట్లు చెప్పెనని బసవేశ్వరునితోఁ జెప్పుఁడు.

మధు:—ఏమని చెప్పవలయును?

బిజ్జ:—మూఢుఁడా! భక్తిలో నున్న మూఢత్వము; భక్తిలో వివేకమో, సామాన్య విషయములందది మూఢత్వమే యగుచున్నది.

అల్ల:—వేదపాఠి జడుఁడు; భక్తుఁడు మూఢుఁడు. మాకు దయచేసి విప్పిచెప్పుఁడు.

బిజ్జ:—మి మ్మిచ్చటి కెందుకుఁ బిలిపించితిమి?

మధు:—మేము రాజద్రోహుల మని.

బిజ్జ:—నేను బసవేశ్వరుని గుఱించి యేమి చెప్పితిని?

మధు:—ఆయన మహాభక్తుఁ డని. ఆయన మహాద్భుతకార్యములు చేసెనని.

బిజ్జ:—చేయఁగలఁడనికూడఁ జెప్పితిని.

మధు:—చిత్తము.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరునితో నిదే పోయి చెప్పుఁడు.

అల్ల:—చిత్తము, చిత్తము.

బిజ్జ:—ఇంక మీరు పోవచ్చును. మీరు త్రేపుదయమున నిచ్చటికి వచ్చి బసవేశ్వరుఁ డేమనునో నాతోఁ జెప్పవలయును.

(ఇర్వురును నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:—ఎవఁడురా! అక్కడ?

దౌవారికుఁడు:—(ప్రవేశించి) ప్రభూ! ఆజ్ఞ.

బిజ్జ:—త్రిపురాంతకభట్టారకుని దీసికొనిరమ్ము.

దౌవా:—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—భట్టారకుఁడు వచ్చెనా?

త్రిపు:—(ప్రవేశించి) బల్లహా! వచ్చితిని.

బిజ్జ:—భట్టారకా! గొల్లకళియంబను బసవఁడు చేతులతో నెత్తినప్పుడు మీ రొక యుక్తివాదమును జెప్పితిరి. జ్ఞాపక మున్నదా?

త్రిపు:—జ్ఞాపకమే కాదు; కొంతవఱకు విశ్వాసముకూడ నున్నది.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరుఁడు శివభక్తు లందఱకు విసముపోసి తానుగూడఁ ద్రాగినపుడు నేను, జగదేవుఁడు, మాచయ్య మొదలగు శివభక్తులు బసవనికిఁ గైవారము పట్టితిమి. అప్పుడు భట్టారకులుగూడఁ గైవారము పట్టిరి. జ్ఞాపక మున్నదా?

త్రిపు:—ప్రభూ! జ్ఞాపక మున్నది. అప్పుడు నేనును విశ్వసించితిని.

బిజ్జ:—మాయందఱవలె సంపూర్ణముగా విశ్వసించితిరా? మీరు బ్రాహ్మణులుకావున బ్రాహ్మణపద్ధతిగా విశ్వసించితిరా?

త్రిపు:—ఆయుత్సాహములో నెవ్వరికి నొడలు తెలియలేదు. నాకును దెలియలేదు.

బిజ్జ:—తెలిసిన తరువాత యుక్తివాదము కుదిరినదా?

త్రిపు:—కుదుర్చవచ్చును.

బిజ్జ:—కుదుర్పుఁడు.

త్రిపు:—మహారాజా! మన మెవ్వరమును బోయి యాగంగాళములలోనిది నిజముగా విసమో, కాదో చూడలేదు. దూరమునకు విషపువాసన వేసినది. ఆవాసన గుడిలోపలఁ గొందఱు పొగలుపెట్టి చేటలతో విసరి ప్రవర్తింపఁజేయవచ్చును. వారు త్రాగినది భోజ్యవస్తువే కావచ్చును. మనము పోవునప్పటికే ముంతపొగవలె శృంగి, కాలకూటాదులు తగులఁబెట్టి యాపొగఁ బఱపింప వచ్చును.

బిజ్జ:—మనము పోయి గంగాళములలోనిది విషమో, కాదో చూడకపోవుట మనదే లోపము.

త్రిపు:—అప్పు డావాసనమూలముగా మనకందఱకు విశ్వాసము కుదిరినది. అప్పు డాయూహ మనకుఁ దోఁచలేదు.

బిజ్జ:—అది నిజముగా విసమేనేమో?

త్రిపు:—మహాప్రభూ! ముప్పది నలువదివేల మంది శైవులలోఁ బ్రతివాఁడును నంతశ్శుద్ధి కలవాఁడనుటకు వీలు లేదు. కామక్రోధాదు లంతర్మలములు. అవి బసవేశ్వరునకే పోలేదు. భక్తిపారవశ్యమునఁగొన్ని గడియలలో భక్తునకు మహత్త్వప్రాప్తి కలుగవచ్చును. అందఱకు నెల్లప్పు డట్లు కలుగదు.

బిజ్జ:—భట్టారకా! శివనాగుమయ్యచేతఁ బాలు పిండెనుకదా బసవఁడు. దాని కేమందురు?

(త్రిపురాంతక భట్టారకుండు నవ్వును.)

బిజ్జ:—నేను గనులార చూచితిని; మీరును జూచితిరి.

త్రిపు:—బల్లహా! భక్తి వేఱు. ఇట్టి ప్రముక్కడి పనులు వేఱు. విప్రవినోది మనము చూచుచుండఁగాఁ బాములను జేయును. ఎడమచేతి గుప్పిటిలోఁ బ్రప్ప తిమ్మక్కను బెట్టి కూయించును. అది వాని యఱచేతి కండరములలోని మెలకువ. గొంతులోని కండరములు కదపకుండఁ బెదవులు మెదపకుండ ధ్వని పుట్టించుటకు సాధనచేసిన నేర్పు.

బిజ్జ:—పా లెచ్చటనుండి వచ్చెనయ్యా?

త్రిపు:—విప్రవినోది పెద్దపామును మన యొడి లోనుండి తెప్పించును. వానియొద్ద నున్న చిన్న సంచి లో నంతపాము పట్టదు. వాఁ డెచ్చటనుండి తెచ్చెను?

బిజ్జ:—భట్టారకా! మాచయ్య బ్రాహ్మణుని జంపెను, ఏన్గును జంపెను. దాని కేమందువు?

త్రిపు:—ప్రభూ! చంపుట యనఁగా మొండెము నకు మొండెమును దలకుఁ దలయు విడిగాఁ బడియుండుట. మరల బ్రతుకుట లేదు. దానితో వాని కర్మదేహమునకు సరి. బ్రాహ్మణుని తలయు నేన్గుతలయు నెగిరిపోయి నవి. అవి క్రిందఁ బడలేదు. ఏన్గుశరీరము కన్పించలేదు. మాలకు మాంసమును, గొడరికిఁ దోలును లేకుండ నేనుఁగు శరీరము మాయమగుట యేమి? తల క్రిందఁబడ కుండుటయేమి? గారడివాఁడు లేని మామిడి మొక్కను జూపించును. చేత నాణె మిడుకొని గుప్పిట మూసి తెఱచి వట్టిచేయి చూపించును. మరల మూసి మరల దెఱచినచో నాణె మందే యుండును. ఇది కనుకట్టు.

బిజ్జ:— భట్టారకా! బసవేశ్వరాదులయందు భక్తివలనఁ గలిగిన మహత్త్వ లేదందువా?

త్రిపు:—కొంత యున్నది. అంతయును గాదు.

బిజ్జ:—భట్టారకా! తమరి కేదైనఁ బని యుండ వచ్చును.

త్రిపు:—చిత్తము సెలవు తీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—ఎవఁడురా అక్కడ

దౌవా:—ప్రభూ! ఆజ్ఞ.

బిజ్జ:—జగదేవ దండనాథుని నేను బిలుచుచుంటి నని తీసికొనిరమ్ము.

దౌవా:—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—ఈ భక్తియంతయు నిట్టి ముష్కరపుఁ బనులకే కాని సామ్రాజ్య నిర్మాణమునకుఁ బనికిరాదు. పనికిరాదా?

నీల:—(ప్రవేశించి)

ఉమాప్రాణనాథా, మహోరూపధారీ,
ప్రమాణత్వవేదీ, పరంధామ శూలీ,
జగన్నేత సాంబా, దృగంతాగ్నికుండా,
సమస్తాగమాంభోనిధీ! సర్పభూషా;
జగంతావృతాంశుజ్వలద్దీప్తమూర్తీ
నిరాకార! యీశా నిరస్తాఘపాశా!

బిజ్జ:—నీలా! ఔౌ! నాకుఁ బనియున్నది. నీపాట లింకొకచోటికిఁ బోయి పాడుకొనుము.

నీల:—

అనంతప్రకాశా, హరా, చిన్మయూర్తి
ఘృణాక్షప్తమూర్తీ, పరాత్పరదృశ్వా,
సుధాధామమాళీ, విశుద్ధాంతరాత్మ,
ప్రధాశ్రేణీమూర్తీ! శుభప్రాప్తిహేతూ.

(నిష్క్రమించును.)

జగదేవుఁడు—(ప్రవేశించి)మహారాజా!వచ్చితిని.

బిజ్జ:—జగదేవా! నీవు నిన్న బసవేశ్వరుని భోజనమునకుఁ బిలచితివటగదా! బసవేశ్వరుఁ డెవరి యింటికిని రాఁడు; మీయింటి కెట్లు వచ్చెను?

జగ:-ఆమహాప్రభువుదయ నామీఁద దొరిలినది.

బిజ్జ:—జగదేవా! రాజులు చారచక్షువులుగదా!

జగ:—ప్రభూ! నేనేమిదోష మాచరించితిని?

బిజ్జ:—బసవేశ్వరుఁడు త్రేపు నీరాజును జంపు మనును.

జగ:—మహాప్రభూ: అట్లనఁడు.

బిజ్జ:—అనినచో.

జగ:—నారాజు నాచేతిలోఁ జావఁడు. నారాజు చేతిలో వేయిగుణము లెక్కువ నైపుణ్యము గల ఖడ్గ మున్నది.

బిజ్జ:—నీ వాగ్దానమునందు రాజును వదలిపెట్టుట నీ విధియైయుండెను. నీ వట్లు చేయలేదు. జగదేవా! వృథావేశము భక్తి కాదు. భక్తి జ్ఞానముతోఁ గూడియుండవలయును. దివ్యమైన తర్కముమీఁద నాధారపడియున్న మతమును వదలి గణాచారుల మతమవలంబింపకుము. అవలంబించితివేపో, రాజద్రోహమునందులో నిముడ్చకుము. నేను చనిపోయినచో నా కొడుకులు రాజులగుదురు. నీవు కావు. బసవేశ్వరుఁడు కాఁడు. నాకొడుకులు బలహీనులైనచోఁ దైలపదేవుని సంతతివాడు సోమేశ్వరుఁడు రాజగును. బసవేశ్వరుఁడును గాఁడు. జగదేవుడును కాఁడు. నీ వాగ్దానమునుండి నీ విప్పుడు మరలలేవు. జగదేవుని నే నెఱుఁగుదును. అందుచేత వాగ్దానముపసంహరింపుమని నేను జగదేవు నడుగను. కాని నీ రాజెవరో యాలోచించుకొనుము. ఏ రాజు ఉప్పు నీవు తింటివో యారాజును జంపి నీవు శివలోకమునకుఁ బోలేవు. పోదువుపో, ప్రమథులలో నొక ప్రమథుఁడవై సూకరముఖుఁడవో, యుష్ట్రముఖుఁడవో శునీముఖుఁడవో యొక డయ్యెదవు. అప్పుడు నీకేమి కన్పించినది?

జగ:—మహారాజా, త్రిశూలము కన్పించినది.

బిజ్జ:—సరిగా నిన్న యీవేళకు నాకును త్రిశూలము కన్పించినది. నాకిది మూఁడవసారి కన్పించుట. మొదటిసారి నేను దైలపదేవుని సంహరించినప్పుడు కన్పించినది.

కపురంపుఁ దళుకుల్ వెలార్చు గిరివెన్కన్ దీప్తిమన్మూర్తియై
విపులాకాశము నావరించుచుఁ ద్రిధావిర్భూతరోచిష్ఛటా
కృపమై సత్త్వరజస్తమోవివరణక్రీడాప్రచండంబు తై
లపదేవుం డెటు చూచె నేనును ద్రిశూలం బట్టులే చూచితిన్.

జగ:—మహారాజా! త్రిశూలము నేనును నట్లే చూచితినిగాని తమవలె నింత సువిస్పష్టముగా దానిని నిర్ణయించుకొనలేదు. తద్వర్ణనమునందు మీ వాక్కునకుఁ గలిగిన ప్రసాదము నాకుఁ గలుగలేదు.

బిజ్జ:—జగద్దేవా! నీ మనస్సునందు రాజనీతి శోభాజ్ఞానము పోయి కవితాసౌందర్యజ్ఞాన మెక్కువైనది. నీనుండి యమాత్యత్వశక్తి పోయినది.

జగ:—ప్రభూ! నా యమాత్యఖడ్గము నిందు వదలి పోయెదను.

బిజ్జ:—ఓయీ! ఖడ్గవిసర్జనము సేయకుము. వాగ్దానముమాట చూచుకొమ్ము. ఖడ్గరహితుఁడైన శత్రువునుమాత్రము తాఁకకుము. పొమ్ము.

(జగదేవుఁ డధోముఖుఁడై నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—అదిగో! త్రిశూలము!

నడుమ సితమండలమ్ము నాయెడను గించి
దరుణమండల మాపైని శ్యామలోగ్ర
మండలమ్ము ముమ్మొనవాలు మంచుఁగొండ
స్వచ్ఛశిఖరమ్ము వెన్క సాక్షాత్కరించు.

నేనో, జగదేవుఁడో!

[తెర]